

Reflexions filosòfiques sobre la violència contra les dones

La violència domèstica s'ha convertit, en l'última dècada, en un fenomen amplament *visibilitzat* en les societats occidentals europees i, en concret, a l'estat espanyol. No és fins el 1993 que l'ONU declara, a Viena, que la violència contra les dones suposa una violació dels drets humans, precisament perquè es considera que hi ha d'haver una igualtat a tots els nivells entre homes i dones. A Espanya aquesta igualtat es reconeix, per primera vegada, al text de la Constitució de 1978. Ara bé, respecte a la violència, aquesta igualtat constitucional no suposà, de fet, una conscienciació immediata. Ha sigut un llarg camí de lluites, de millores legals per protegir les víctimes, per defensar els drets de les dones també dins de l'àmbit privat, per encoratjar les dones maltractades perquè denuncien els seus agressors, per aconseguir cases d'acollida per a les víctimes on puguen tenir un lloc de refugi, etc. Una llarga llista que, de fet, encara no soluciona aquest complex problema. Per il·luminar aquest llarg recorregut sols hem de pensar que, fins el 1983, als codis penals espanyols es considerava un atenuant la relació conjugal en el maltractament de les dones.

El fenomen de la violència contra les dones és un fenomen ample i d'una diversitat considerable, no només quant a les causes i conseqüències, sinó també quant a la tipologia. En aquest escrit reflexionem sobre el que s'ha anomenat «violència domèstica» i que fa referència a la violència contra la dona per part d'alguna persona, normalment un home, que té relació familiar o de parella amb la dona sotmesa a maltractament. Precisament, és aquesta relació familiar la que condiciona normalment que l'agressió, que quasi sempre no és un fenomen aïllat que tinga lloc en una única ocasió, s'esdevinga a casa, en l'àmbit domèstic de la seu de la família. Tanmateix, no és aquest últim aspecte el que condiciona primordialment la categoria de «violència domèstica», sinó que és el primer aspecte, el de la relació familiar (consanguínia o no) el que determina aquesta tipologia.

Abans d'entrar a analitzar els aspectes importants i determinants d'aquest tipus de violència, ens agradaria fer algunes consideracions inicials que explicaran una mica el tipus de treball i les tesis que presentem ací.

Partim d'unes creences que guiaran l'anàlisi que realitzem de la violència domèstica, així com les conclusions d'aquesta:

1. Crec que la violència domèstica és sols un aspecte de la violència general contra les dones que existeix en les societats patriarcals (pràcticament totes).

* Professora de Filosofia del Departament de Filosofia, Sociologia i Comunicació Audiovisual i Publicitat de la Universitat Jaume I. És també membre del Seminari d'Investigació Feminista de la mateixa Universitat.

Precisament, la nota definidòria de les societats patriarcals és que són societats basades en l'exclusió d'un gènere, el femení. Aquesta exclusió es realitza de moltes maneres diferents, i totes tenen com a punt de partida la idea que el sexe femení és, per diversos motius, no només diferent, sinó també inferior al sexe masculí. Aquesta idea és la que comporta, seguidament, una socialització i educació de les dones com a gènere inferior i és, en definitiva, la que permet i justifica la dominació de les dones per part dels homes; es creen, així, les desigualtats i injustícies que tots i totes coneixem (aquesta és la tesi que Simone de Beauvoir desenvolupa dins el famós llibre *El segon sexe*). Com diu l'investigador Johan Galtung, la violència és un cercle format per: violència directa (física), violència estructural (en les estructures socials) i violència cultural. La violència cultural està formada per aquells aspectes de la cultura i de l'esfera simbòlica (religió, ideologia, art, llenguatge, ciències) que s'usa per a justificar o legitimar la violència directa o estructural. És, per això, necessari canviar aquells aspectes de les nostres cultures que legitimen la violència contra les dones o contra qualsevol altre grup humà.

Com afirmen Inés Alberdi i Natalia Matas en l'*Informe sobre los malos tratos a mujeres en España* (2002: 22): «La violència simbòlica és l'enorme treball previ que assegura la dominació, que afavoreix l'adquisició d'hàbits de dominació i submissió en ambdós gèneres, i que ajuda a acceptar, a uns tàcitament, i a altres de manera més expressa, les creences patriarcals».¹

La subseqüent naturalització de les «qualitats femenines» com a qualitats que fan la dona inferior suposa convertir en natural una interpretació simbòlica i cultural de domini dels homes sobre les dones. Com a conseqüència d'aquesta naturalització resulta que també l'agressivitat masculina, com a part de les qualitats necessàries de domini dels homes, serà naturalitzada.

És precisament sobre aquesta naturalització dels sexes i dels gèneres que la teoria feminista ha teoritzat prioritàriament al llarg de les dècades dels anys 70 i 80. No obstant això, la proposta de models diferents d'entendre el sistema sexe/gènere no ha sigut encara més que teoritzacions, lluny de trastocar el model dicotòmic home/dona del patriarcat.

2. Per aquest origen, crec que la violència de gènere necessita una lluita diferent a la que usualment es fa. Veiem diàriament que la violència contra les dones no només no s'atura, sinó que hi ha en certes tipologies una escalada en augment; es demostra així que les mesures preses normalment per lluitar contra aquesta violència són cada vegada més insuficients i, en certa manera, inútils. La meua tesi és que aquesta insuficiència és deguda al fet que els mètodes corrents de lluita no són tals, sinó que són mesures pal·liatives, són mesures d'assistència (psicològica, mèdica, policíaca, social, legal) i, per tant, tenen poca o nul·la força per canviar les estructures que permeten el patriarcat (generador

1 Traducció de l'original en castellà.

de la violència de gènere com he sostingut en la tesi 1). Aquestes mesures són, normalment, dissenyades per assistir les víctimes, no per evitar-les. Cada vegada es mostra més clarament que, per més cases d'acollida que creem, per més línies telefòniques gratuïtes que establim, per més anonimat que donem a la víctima, no solucionem el problema, perquè la solució d'aquest no passa per crear un cercle de «seguretat» al voltant de la víctima. La solució és el canvi ideològic, l'abandonament del patriarcat, i són els sistemes democràtics els que tenen el repte d'aconseguir aquest objectiu.

3. Per aquestes dues consideracions, crec necessari trencar el cercle de violència contra les dones des de postures més fortes, intenses i fonamentals: postures que ens apropen a mesures que lluiten contra les estructures patriarcals, generadores i sustentadores de la violència contra les dones. Certament, amb els sistemes democràtics s'ha avançat molt pel que fa a la igualtat entre homes i dones, però, com moltes veus assenyalen, l'anomenat «codi patriarcal», sustentat en codis simbòlics i culturals, continua. És precisament la deslegitimació de la violència contra les dones, en els sistemes democràtics occidentals, la que produeix que la violència que tots els dies ens assalta en els mitjans de comunicació ens resulte cada vegada més insuportable, injusta i il·legítima. Com afirmen encertadament Inés Alberdi i Natalia Matas (2002: 68):²

Justament ara que comença a esquarterar-se el patriarcat i justament als països on més deteriorat es troba, és on s'aprecia amb més força l'existència de la violència contra les dones i on es denuncia amb més vigor. L'explicació d'això és que la denúncia de la violència de gènere no s'esdevé als llocs on la violència és més forta, sinó on més il·legítima resulta.

La lluita per acabar amb la violència contra les dones, òbviament, ha de seguir pel camí de la deslegitimació que l'agenda per la igualtat encetà fa dècades. I és en aquest sentit que les polítiques adreçades a la lluita contra aquesta violència han d'ampliar el marc assistencial en el qual sovint treballen per arribar al canvi social, cultural, simbòlic, i fins i tot mental, necessari per desfer-se dels codis patriarcals que encara imperen.

Com a conclusió d'aquestes tres creences, opinem que s'ha de canviar la direcció i la naturalesa de les polítiques adreçades a lluitar contra aquest tipus de violència.

Creiem que aquesta és precisament la tasca més important i fonamental del feminisme, i de la filosofia feminista, que és el camp en què treballem. Definim aquesta com la filosofia que vol pensar els problemes de les societats actuals i de les persones que les conformem; perquè puguem trobar formes d'estructurar el món d'una manera més justa. Per arribar a aquest món més just la filoso-

² Traducció de l'original en castellà.

fia feminista que defensem serà aquella que permetrà trobar formes de resistència a les estructures i a les situacions que produeixen subjectes alienats, dominats, subjugats i, en definitiva, sense poder per decidir sobre les seues vides en llibertat. És una filosofia que creu que això és possible i que lluita per aconseguir-ho.

Segons l'informe de l'ONU de 1997 (*El progrés de les nacions*), 60 milions de dones al món són víctimes de violència. Entre una entre cinc i una entre set dones seran, en algun moment de les seues vides, víctimes de violació. D'un 25 a un 50 per cent de totes les dones del món han patit abús físic a les mans d'un company sentimental (familiar, marit, company). Com conclou l'informe, «En el món d'avui en dia, nàixer dona equival a nàixer amb un alt risc de perillositat que afecta el desenvolupament social i econòmic de totes les societats».

És significatiu assenyalar també com aquest informe de l'ONU revela que hi ha poques legislacions nacionals que qualifiquen la violència contra les dones com a tal. De 193 nacions en el món, sols una quarta part (44) tenen legislacions contra la violència domèstica, només 27 tenen lleis contra l'assetjament sexual, i sols 17 tenen lleis contra la violació marital considerada com un crim. També s'ha de fer notar que tenir legislacions sobre aquesta qüestió no significa que es complisquen.

POLÍTIQUES ASISTENCIALS

Una part important de la violència de gènere és l'anomenada «violència domèstica». Què s'entén per violència domèstica?

El primer que pensem quan ens enfrontem amb el nom de «violència domèstica» és que es tracta d'un tipus de violència que es produeix a l'esfera domèstica, a l'àmbit privat. És a dir, es tracta d'una agressió que ocorre a l'àmbit domèstic i que és produïda per una persona de l'àmbit sentimental o familiar de la víctima.

En els últims anys hi ha hagut més informació, recerca i estudis sobre aquest tipus de violència. D'alguna manera aquest fet s'ha fet més visible.

Això és degut en part a una major conscienciació de les dones respecte dels seus drets, a una major igualtat general en la societat entre homes i dones i a una subseqüent deslegitimació del maltractament de les dones.

Encara que, malauradament, hem de fer notar també que hi ha expectació per part dels mitjans de comunicació per aquest tipus de casos de violència. Podem dir que la casuística de la violència domèstica s'ha convertit en un camp aprofitat pels mitjans de comunicació. Ens agradaria dir que això mostra una preocupació social per trobar un remei a aquestes situacions; encara que crec que no és així, que no és una causa solidària la que du els mitjans de comunicació a fer una dissecció i comentar els abusos contra les dones. Els mitjans de co-

municació presenten la majoria de vegades aquests casos com espectacles d'entreteniment on es pot observar l'animalitat humana. Se serveix l'abjecció humana, sense que hi haja realment cap implicació o indicatiu de canvi per a les víctimes que hi ha darrere i que, d'alguna manera, són les protagonistes.

L'anomenada «violència domèstica» té lloc a casa, a l'esfera privada. En un sistema social que manté les esferes pública i privada totalment separades resulta patètic veure com la justícia no pot intervenir en el recinte «sagrat» del món privat. *Hogar, dulce hogar*, la llar queda allunyada de la justícia, encara que s'òbriga a les càmeres de televisió, les quals, cada vegada més, es mostren famolenques d'imatges íntimes dedicades a espectadors passius (*voyeurs*). La tragèdia és que ni els espectadors ni els productors dels programes tenen la intenció de comprometre's amb la situació que es mostra a les pantalles. L'únic compromís que es produeix és el consum d'imatges, històries, experiències d'una alteritat. Els consumidors sols requereixen ser testimonis anònims, sense cap compromís.

La relació entre allò públic i allò privat s'ha capgirat ací: la víctima es fa, de sobte, pública en contar la seua tragèdia, la seua vida privada. La resta, el públic, en ser espectadors anònims no compromesos, neguen qualsevol tipus de responsabilitat cap a la realitat que és narrada. La víctima parla i el públic calla. L'esfera privada parla, es fa pública, ix del claustre, i la pública la torna a enviar a aquell claustre, on la víctima continuarà sent víctima.

La intensa separació entre les esferes pública i privada és un dels temes contra el qual les feministes continuen batallant. El feminisme critica aquesta separació i oposició d'aquestes dues esferes ja que, de fet, en la vida real, s'entrecreuen. Precisament, algunes feministes han assenyalat com aquesta dicotomia d'àmbits crea la possibilitat d'excloure i dominar les dones.

Entre aquestes dues esferes és la privada (i dins d'aquesta, la domèstica) la considerada inferior. L'esfera privada és el lloc d'allò immanent, contingent, mentre que la pública és el lloc d'allò transcendent, i per tant, d'allò important. Això no sols justifica que el privat siga l'àmbit de les dones, i que el públic ho siga dels homes, sinó que les dones i l'esfera privada estan subjugades als homes i a l'esfera pública.

El concepte de violència domèstica, precisament, indica aquesta privacitat de la qual parlem. És una violència que té lloc entre persones que mantenen una relació sentimental, d'estima, o consanguínia i, per aquest motiu, sembla que priva d'autoritat qualsevol «de fora» a intervenir-hi. Aquest concepte de «violència domèstica» dóna també un sentit de violència «menor», ja que s'interpreta que té implicacions nul·les o menors a l'esfera pública, que és l'esfera on els temes realment importants i transcendents es discuteixen i decideixen.

Creiem que la violència domèstica té un caràcter estructural obvi, en ser violència, que en la majoria dels casos desestabilitza no sols les dones i les seues vides, sinó tota la família. Amb això, a més, es perpetuen codis de dominació de les dones, i es transmeten els límits de l'esfera privada, la família, el poder, i els diferents rols per a les dones i els homes.

L'agressor és, habitualment, el marit, el company, o un membre de la família. Això complica molt la situació, no sols per factors emocionals, sinó també perquè crea confusió, dubtes i temor a l'hora de denunciar les agressions o fins i tot comentar-les a qualsevol altra persona, dins o fora del cercle familiar i d'amics. Això refereix a un esquema on la família està basada en un sistema patriarcal, on els homes són subjectes i les dones són objectes de propietat dels homes. Les dones sovint senten que elles pertanyen a aquells homes que les colpegen i les maltracten i, per tant, poden sentir que ningú (persones o institucions) pot ajudar-les. Això és, precisament, l'anomenada «síndrome d'Estocolm domèstica» per la Societat Espanyola de Psicologia de la Violència.³ Segons aquest grup de treball, hi ha diversos elements que fan que les dones callen i no denuncien:

- Por.
- Percepció d'absència de vies per eixir del problema.
- Carència de recursos alternatius (més encara quan hi ha fills).

Segons aquesta síndrome, la dona crea un vincle amb l'agressor, i culpa els altres de la situació que pateix, i protegeix, fins i tot, el seu agressor. Aquesta síndrome té vinculació directa amb la manca de perspectives de solució que les dones veuen a la problemàtica del seu maltractament.

I és que creiem que podem assegurar que les polítiques i mesures usades comunament per canviar aquestes situacions no resolen el problema. La majoria de mesures polítiques adoptades per mitigar el problema de la violència domèstica són pal·liatives: telèfons d'ajuda de línia gratuïta, cura mèdica, assistència psicològica i legal, cases d'acollida. Aquestes mesures s'adrecen, normalment, a dones que, de fet, ja són objecte d'abús, maltractament i agressió. Considerem que aquestes mesures necessiten ser complementades per mesures polítiques que promoguen un canvi radical en les societats. Pensem que això necessita fer-se des d'un marc més ampli: necessitem real·lotjar la violència domèstica com un tipus dins del qual hi ha la violència política del patriarcat contra el gènere femení.

La visió usual dels partits polítics amb programes que, simplement, integren mesures pal·liatives sense cap altre marc de canvi polític, el que fan és victimitzar més i més la situació de les dones maltractades. Després que una dona ha denunciat el seu agressor, les mesures que es prenen són bàsicament assistencials. És significatiu també adonar-se que tota possible solució (hauríem de dir millor el començament del procés d'ajuda o assistencial) passa per la denúncia: si no hi ha denúncia, no hi ha ajuda (això ja suposa una necessitat d'autoreconeixement de la mateixa dona com a víctima).

En la majoria dels casos, la dona és veu obligada a eixir de casa per allunyar-se de l'agressor que, normalment, es queda a casa (almenys fins que es dicte sentència). Això significa que les víctimes són les que es posen normalment «sota tractament», i

³ Per a més informació vegeu l'estudi d'Andrés Montero, president de la Societat Espanyola de la Psicologia de la Violència, «Síndrome de adaptació paradòfica a la violència domèstica. Una proposta teòrica», *Clínica y Salud*, vol. 12, núm. 1, 2001.

les que han de canviar les seues vides per adaptar-les a les condicions de «víctimes»; elles han de ser les que busquen solució al «seu» problema. Com a conseqüència d'això, les dones són vistes per les institucions i la societat amb «necessitat d'assistència». El fet que aquestes mesures siguin pal·liatives mostra que, simplement, tracten les dones com a víctimes, sols després que hagen denunciat la seua situació, sols quan aquesta és desesperada (sols quan es declaren víctimes amb proves). Des del nostre punt de vista, això mostra que el problema es planteja des d'una estructura patriarcal que pot assistir les dones, però que deixa el problema sense resoldre, i la situació política sense canviar; per la qual cosa el problema seguirà.

Aquest és, en realitat, un dels aspectes més característics de les societats modernes: la invariable permanència de les estructures de violència i repressió, fins i tot en societats on hi ha igualtat i certes llibertats reconegudes. Així, des d'aquest marc crític que el mateix Michel Foucault⁴ ens explica detalladament amb exemples de clíniques i presons, podem teoritzar la violència contra les dones com un mètode per mantenir el poder i el control sobre les dones. Així, en opinió de la teòrica Andrea Westlund,⁵ les institucions modernes sovint re-victimitzen les dones maltractades en «patologitzar» la seua condició i tractar-les com a individus necessitats de la protecció que el seu company, marit, pare o germà els neguen. En aquest sentit, és l'estat patriarcal el que, de nou, reintrodueix el control sobre unes dones sense capacitat agent sobre les seues vides.

La proposta que ací es presenta és que no hauríem d'abandonar aquestes mesures assistencials, sinó combinar-les amb programes polítics que puguen encarar-se amb el problema des de l'origen i fonament d'aquest. L'acció política pot lluitar contra la dominació i l'opressió, no sols amb l'assistència a les víctimes, sinó en prevenir el problema. Aquestes polítiques d'acollida sols tenen sentit quan hi ha víctimes. Pensem que hem de conformar programes d'acció política que impossibiliten justament el fet que es produïsquen víctimes (política d'apoderament).⁶

⁴ Si seguim la descripció de Michel Foucault en *Vigilar y castigar*, el poder premodern es caracteritza per utilitzar violència intensament corporal i brutal, infligida, a més, d'una manera personal. El poder modern es defineix per utilitzar la violència d'una manera més anònima, invisible i lleugera. Així, les institucions disciplinàries modernes seguiran aquest model, que és «menys violent», més invisible i difús, però extremadament invasiu.

⁵ A. Westlund, «Pre-Modern and Modern Power: Foucault and the Case of Domestic Violence», *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, vol. 24, núm. 4, 1999.

⁶ El terme «apoderament» al·ludeix al terme anglès *empowerment*. El terme anglès apareix llistat en els diccionaris d'ús de la llengua anglesa (en l'*Oxford English Dictionary*, per exemple). El terme castellà «empoderamiento» apareix en el diccionari de Maria Moliner de 1986 amb la definició de «acció de donar poder». En català apareix la traducció d'aquest terme en el Termcat.

El terme «apoderament» fa referència a l'acció de donar poder, a una mateixa o a una altra persona. Ara bé, les feministes entenen, en general, que aquest poder no és tant una manera de control (que és com normalment s'entén el concepte de «poder»), sinó que fa referència, principalment, a la capacitat de realitzar accions, de fer efectives les possibilitats, de tal manera que les persones ens apropiem de les nostres pròpies vides, potenciem les nostres capacitats com a subjectes autònoms, i aprofundim en formes personals i lliures de prendre decisions i de decidir el nostre destí. Per a una anàlisi més completa d'aquest concepte vegeu Magdalena León (ed.), *Poder y empoderamiento de las mujeres*, Bogotà: Tercer Mundo, 1997.

Les mesures dissenyades per assistir les víctimes presumeixen una realitat que eventualment pot donar-se i, per tant, sols actuaran si hi ha víctimes. El que pensem és que l'únic tipus de mesures preses pels governs no és prou, i està molt lluny de ser suficient. Això es veu clar quan hi ha estudis que asseguren que sols es denuncien el 5 per cent dels casos de maltractament (de violència domèstica).

Algunes vegades, fins i tot, aquestes mesures poden amagar altres possibles mesures o accions, atès que els representants de les institucions addueixen que lluiten molt, i inverteixen molts diners per solucionar el problema de la violència domèstica quan, en realitat, és que estaran fent molt, però no ho fan bé.

Amb la lògica de la política d'acollida moltes dones poden ser, fins i tot, anomenades o etiquetades com a «víctimes futures». És una lògica que perpetua la dominació de les dones, ja que deixa invisibles les causes reals de la violència contra les dones. Amb aquesta lògica, les dones es queden com a subjectes inferiors amb necessitat de protecció, si no per un home, per una institució, per l'estat, pel sistema d'ajut social. Aquestes mesures són, normalment, part de programes emmarcats en polítiques dels ministeris d'affers socials, els quals, en la majoria dels casos, es consideren ministeris menors dins del que és la configuració dels governs. Cal repetir que no estem condemnant les mesures pal·liatives o assistencials, sinó que diem que no són suficients i que estan lluny de canviar les estructures que permeten la violència contra les dones.

VIOLÈNCIA POLÍTICA CONTRA LES DONES

La violència domèstica és sols una punta de l'iceberg de la violència contra les dones. Aquesta té moltes cares:⁷ violència religiosa, cultural, econòmica, social, violència en el llenguatge, en els mitjans de comunicació, en l'àmbit simbòlic. Una mirada atenta a la situació de moltes dones al món podria concloure que tots aquests diferents tipus de violència estan interrelacionats, i que mai es donen aïllats. Hem parlat de violència domèstica, però creiem que tota violència contra les dones, tota violència de gènere, mostra alguns elements comuns. Totes les diferents mostres de violència contra les dones són, finalment, part d'una xarxa de violència que l'estructura patriarcal infligeix a les dones. Està en la mateixa lògica del patriarcat.

⁷ Per a una distinció clara entre violència contra les dones i l'anomenada més recentment «violència de gènere» vegeu María Milagros Rivera Garretas, «La violencia contra las mujeres no es violencia de género», *Duoda. Revista d'Estudis Feministes*, vol. 21, 2001. En aquest article, l'autora creu que la violència contra les dones no és violència de gènere. La primera és la violència per causa del «saber amar» de les dones; la segona és la violència de poder. A pesar de ser una posició molt personal, que la majoria de feministes avui en dia no comparteixen, creiem que la reflexió d'aquesta autora sobre aquest tema pot introduir elements importants i significatius per entendre el fenomen de la violència patriarcal en general.

Des d'aquestes consideracions podem, per tant, concloure dos tipus d'acions que cal emprendre:

A. Tractar la violència domèstica (i per extensió tota violència de gènere) com a violència política, ja que hem vist que té a veure amb les normes polítiques dominants sobre el gènere. Es basa i depèn de les nostres preconcepcions i assumpcions sobre el gènere i, per tant, sobre les relacions entre els éssers humans i les societats.

B. Proposar mesures adreçades a transformar el sistema i la realitat en la qual les situacions de dominació, opressió i violència es produeixen. Aquestes mesures estaran integrades dins d'un programa polític diferent dels usuals programes assistencials, ja que l'objectiu, en el nostre cas, és subvertir el règim patriarcal.

Vegem ara algunes de les mesures que proposem:

1. Revisió del llenguatge, per no victimitzar o oprimir les dones, ja que això crearia debilitat i inseguretat a l'hora d'encarar-se amb el problema. Hem d'adonar-nos que el llenguatge té un gran poder, té el poder de connectar-nos amb el món, i amb això, de crear el món. Si volem canviar-lo, hem de canviar el llenguatge (no sols el verbal, sinó també el visual i el simbòlic).

Les dones necessiten tenir veu; i una veu que pugui expressar més que una lamentació o un plor. La veu de les dones no pot romandre en silenci i ser revelada sols quan és un crit de dolor. Necessitem revalorar l'experiència de les dones, amb les seues diferències, els seus desitjos, les seues històries, etc., i integrar tot això a la societat, a la cultura i a la política.

Parlar sobre les dones sols com a víctimes fa que el problema de la violència recaiga sols sobre les dones que sofreixen agressions, en comptes de sobre tota la societat i els sistemes d'aquesta. Necessitem un canvi significatiu de perspectiva: el problema no és sols problema de les dones, com a cossos-objectes fàcils de ser abusats i maltractats, sinó dels homes que practiquen la violència, són ells els que estan malalts i els que necessiten tractament. Però, el problema és problema de la societat sencera, la qual manté normes i pràctiques que són desiguals i injustes.

Com a exemple d'aquesta mesura podem comentar el cas d'una pràctica que s'ha posat recentment en marxa a Suècia, on els agressors són els que són mostrats als periòdics i els que són públicament coneguts com a agressors.

Dins d'aquest marc necessitem canviar l'ètica que guia els mitjans de comunicació. Aquests no poden continuar usant la desesperació i la tragèdia com a material per incrementar l'audiència. Els mitjans de comunicació han de promoure i servir programes polítics i socials que lluiten contra la violència, i això han de començar a fer-ho canviant el discurs i la imatge que donen sobre les dones i els homes.

Creiem que els mitjans de comunicació han de ser aliats de programes polítics contra les injustícies. No poden treballar sols com a entreteniment fora de

qualsevol consciència social sobre allò que és just o injust. Ara bé, perquè això tinga lloc necessitem, al mateix temps, polítiques públiques que possibiliten aquest canvi als mitjans de comunicació.

2. Hem de trencar la dicotomia i separació entre l'àmbit públic i el privat. Hem vist abans com les feministes consideren que precisament és aquesta separació la que provoca la dominació, ja que és la que permet el repartiment de rols, segons els quals les dones han de romandre a l'espai més privat de tots, el domèstic.

L'eslògan feminista «allò personal és polític» pretén, precisament, que ens adonem de com les circumstàncies personals estan estructurades per factors públics: per lleis contra la violació, d'avortament i de procreació, per l'estatus social d'esposa, per reglamentacions sobre la cura dels xiquets i la seua escolarització, pels permisos de maternitat, per la divisió entre què és la llar i què no ho és. Per tant, els problemes personals són problemes relacionats amb la política, i per això necessiten mesures polítiques per ser resolts.

Per les conseqüències d'allò polític sobre allò privat i personal, és important que ens adonem que fins i tot si l'espai privat ha sigut l'espai de les dones, els homes han sigut els que han controlat el poder per regular els dos. El sistema patriarcal amb l'estat patriarcal i a través de legislacions i normes, controla els aspectes més determinants de l'esfera privada, com són el matrimoni, les relacions i la sexualitat. El pensament binari d'aquest sistema és la base per entendre la lògica d'inclusió-exclusió, la qual és la lògica de la subordinació, dominació i jerarquia, segons la qual una part de la línia binària s'avalua a costa de l'altra, i legítima, així, les relacions d'exclusió.

És per això que el feminisme ha lluitat i lluita per trencar la dicotomia de les esferes. La lluita per controlar el significat i el posicionament d'aquesta divisió és central per al projecte d'una ciutadania i democràcia genèriques, amb un concepte de poder⁸ i de política adreçades a la igualtat real.

Vinculat amb aquest tema ens adonarem que és també important adreçar el problema de la despolitització de l'esfera pública, la qual cosa és l'origen de la seua crisi tant com l'origen de la crisi de la democràcia, i per tant, de la crisi d'alternatives.

L'esfera pública és política perquè és l'espai on els continguts que estructura i forma la societat són discutits i resignificats. Si l'espai públic es despolititza, vol dir que no hi ha espai per al debat, per a un possible consens, per a la construcció i transformació social, per a resignificar la justícia. Voldrà dir, al contrari, que s'ha convertit en un espai de continguts sense contestar, de conceptes paralitzats, d'interessos privats, de subjectes apolítics que sols troben sentit en un ésser narcisista i consumista.

8 Per a un nou concepte de poder allunyat de la idea patriarcal de poder com a dominació hi ha propostes interessants des d'una perspectiva feminista. Vegeu Amy Allen, «Rethinking Power», *Hypatia. A Journal of Feminist Philosophy*, vol. 13, núm. 1 (hivern), 1998.

Repolititzar l'esfera pública, connectar-la amb l'esfera privada, resignificar els continguts públics i privats és una manera de donar poder a les persones, ciutadans i ciutadanes. És una manera d'activar el subjecte agent que hi ha a les nostres vides, de convertir-nos en subjectes amb poder de decidir sobre les nostres vides. Com algunes feministes han afirmat, és una qüestió d'afirmar-nos políticament sense resubordinar-nos. I aquest és el marc polític ampli del qual parlem quan diem que necessitem una lluita més àmplia que les simples mesures assistencials per eradicar la violència domèstica.

3. Creació de polítiques d'afirmació que possibiliten la potenciació del subjecte agent que és cadascú de nosaltres.

És la política d'allò que el filòsof francès Foucault anomena «pràctica de llibertat», és a dir, una política que repte el privilegi dels homes, blancs, del nord, occidentals.

És també una política que rehabilita la memòria del desig, de la passió, no sols en un sentit sexual, sinó en el sentit d'un subjecte que és i vol ser, que té un projecte (com deia Ortega y Gasset). És una política que suposa reaprendre la història social del grup amb el qual m'identifique, però també ha de significar aprendre pràctiques diferents que em permeten anar contra qualsevol tabú de sexe, classe, raça o divisions nacionals.

4. Educació d'un discurs del cos i del sexe integrat en la persona. Hem d'aprendre una nova manera d'entendre el que és una persona: és un ésser humà integrat, per a qui no hi ha ni ànima pura ni cos impur sempre en risc de pecar. És un ésser humà per al qual no hi ha dicotomia entre ànima i cos o entre raó i passió. Els nostres cossos són part del que som, un tot integral que és l'ésser humà. Amb això aprenem que els cossos no són objecte, són part dels subjectes que som. Si maltractem els cossos, els trivialitzem o els prenem com a objectes superficials, violem la integritat personal dels éssers humans. Els nostres cossos, com a éssers humans, necessiten ser respectats, gaudits i viscuts amb llibertat.

Necessitem, per tant, revisar el concepte d'amor separat del cos i la sexualitat. Però necessitem també humanitzar la sexualitat, i amb això no propose cap moralisme o purisme religiós. El que vull proposar és que la sexualitat siga viscuda com una manera d'expressió, com una dimensió que ens ajuda a desenvolupar la nostra llibertat personal.

És una proposta d'una sexualitat viscuda amb passió personal i amb sensualitat, com una manera de donar-nos el poder per viure i gaudir les nostres vides amb més llibertat. La meua sexualitat, el meu cos, són part important de la meua identitat. En definitiva, la identitat no pot ser dicotomitzada entre raó i passió. En integrar les dues hauríem de trobar un equilibri entre la sobrerepresentació del cos de la dona i la subrepresentació del cos de l'home.

Creiem que la passió és una dimensió necessària en la construcció d'una nova subjectivitat, perquè tot allò que és viscut amb passió és una experiència

d'un subjecte amb poder de ser; sols un subjecte amb poder de ser (un agent) pot viure la vida amb passió.

Considerem que necessitem resignificar i reinterpretar el concepte de passió, que tan abandonat ha estat en la filosofia occidental. Considerem que l'ésser humà és aquell o aquella que viu amb harmonia amb el seu cos, el seu món, el seu ésser, i aquesta harmonia requereix un procés de lluita contínua, de subversió, de resistència, de plaer, de riure, etc., de tot això que diem amor i passió per la vida.

5. Necessitem, per tant, donar poder a les dones, però també crear les mesures que permeten la construcció de noves subjectivitats: dones i homes (i també xiquetes i xiquets). Formar dones amb poder de ser i decidir no pot significar debilitar els homes. Parlem d'un canvi; ara bé, aquest canvi ha de ser per a tota la societat. En aquest sentit, hem de repensar i crear una nova masculinitat. Fins i tot podríem pensar a transcendir els límits de la dicotomia entre feminitat i masculinitat. Si potenciem les subjectivitats que lluiten per l'existència en llibertat, que viuen la vida amb passió i que són resistents a la dominació, aleshores crearem subjectes i societats que podran transcendir l'estreta divisió sexual que tantes injustícies genera.

6. Hem de crear polítiques públiques de resistència, polítiques que ens potencien com a subjectes capaços de subvertir la dominació i l'opressió, però no sols a nivell individual, sinó a nivell col·lectiu. I per això necessitem treballar en conjunt, des de moltes dimensions, i crear xarxes socials que ens permeten la interacció.

Xarxes que integren des d'accions personals a accions col·lectives; del nivell privat a l'estatal; d'accions legals a l'educació. Hauria de ser una xarxa que potenciara tant els individus com les comunitats. Perquè els subjectes realment autònoms sols poden donar-se dins d'una comunitat solidària que sustenta la identitat de cadascun de nosaltres i que, a més, ho fa permetent-nos la llibertat i la diferència. Així, veiem com les persones que s'involucren en actes individuals de resistència usualment se situen en expressions col·lectives de solidaritat, amb l'objectiu de subvertir la dominació. Necessitem una teoria del poder que pugui conceptualitzar la solidaritat, la qual avui en dia entenem sols com a simple caritat.

7. Hem d'integrar totes les mesures legals de lluita contra la violència de gènere dins d'una «lleï integral» amb una dotació pressupostària suficient per poder aplicar-la. Tant les associacions feministes com alguns partits polítics creuen que això afavoriria la lluita contra la violència que pateixen les dones, ja que permetria una major coordinació, una major rendibilitat en els resultats i, pel que fa a la part simbòlica i cultural del codi patriarcal, suposaria una mostra de la importància social que el fenomen d'aquesta violència té en una societat democràtica amb plena igualtat legal.

Aquestes són algunes de les reflexions que pensem que ens poden apropar a un món no patriarcal, és a dir, a un món més just. Són mesures ambicioses, però sense cap dubte un món just, amb igualtat i tolerància, és un món que necessita tota l'ambició, treball i passió que tinguem. I aquesta és, en definitiva, la lluita del feminisme.

BIBLIOGRAFIA

- ALBERDI, I. i MATAS, N. (2002): «La violencia doméstica. Informe sobre los malos tratos a mujeres en España», *Colección de Estudios Sociales*, vol. 10, Barcelona, La Caixa.
- ALLEN, A. (1998): «Rethinking Power», *Hypatia. A Journal of Feminist Philosophy*, vol. 13, núm. 1 (hivern).
- FOUCAULT, M. (2000): *Vigilar y castigar: Nacimiento de la prisión*, Madrid, Siglo XXI.
- FRENCH, S. G., TEAYS, W. i PURDY, L. M. (eds.) (1998): *Violence against Women. Philosophical Perspectives*, Cornell: Cornell University Press
- GALTUNG, J. (1996): *Peace by Peaceful Means. Peace and Conflict, Development and Civilization*, Oslo, Sage & International Peace Research Institute.
- LEÓN, M. (ed.) (1997): *Poder y empoderamiento de las mujeres*, Bogotá, Tercer Mundo.
- MONTERO, A. (2001): «Síndrome de adaptación paradójica a la violencia doméstica. Una propuesta teórica», *Clínica y Salud*, vol. 12, núm. 1.
- PUBLICACIONES DE L'ONU (1997): *Informe de las Naciones*.
- RIVERA GARRETAS, M. M. (2001): «La violencia contra las mujeres no es violencia de género», *Duoda. Revista d'Estudis Feministes*, vol. 21.
- SHANLEY, M. L. i NARAYAN, U. (1997): «The Theory and Practice of Freedom», dins *Reconstructing Political Theory. Feminist Perspectives*, Cambridge, Polity Press.
- WESTLUND, A. (1999): «Pre-Modern and Modern Power: Foucault and the Case of Domestic Violence», *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, vol. 24, núm. 4.